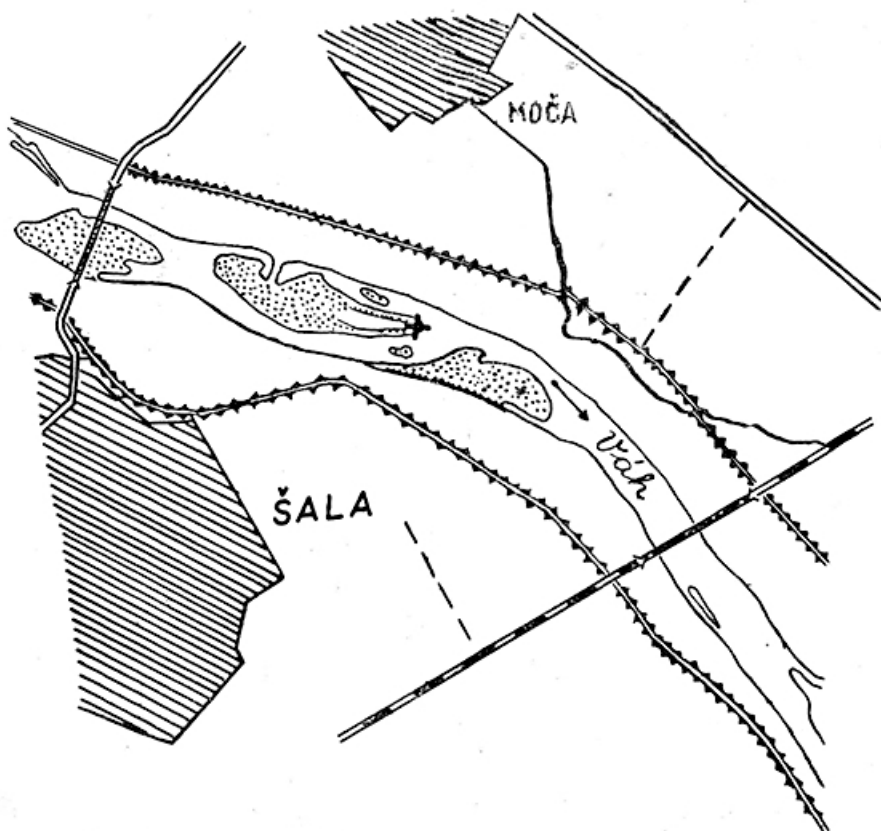

NÁLEZ PLEISTOCÉNNÉHO NOSOROŽCA (COELODONTA ANTIQUITATIS BLUMENBACH) V RIEČISTI VÁHU V ŠALI

ZOLTÁN SCHMIDT,
Geofond, Bratislava

V auguste 1957 našli promovány pedagóg — konzervátor štát. ochrany prírody Peter Bosňák a prom. pedagóg Karol Šmida v Šali n/Váhom fosilné zvyšky pleistocénneho nosorožca. Nález bol dlhšiu dobu v zbierkach Vysokiej školy pedagogickej v Bratislave, odkiaľ zásluhou prof. Karola Silnického prešiel do

Mapka s označením miesta (križik), kde bola nájdená vrchná časť kostry lebky *Coelodonta antiquitatis* Blumenbach v Šali

Pohľad na riečište Váhu v Šali s ostrovčekom, kde bola nájdená vrchná časť kostry lebky srstnatého nosorožca

zbierok geologicko-paleontologického oddelenia Slovenského múzea. Je jedným z cenných exponátov expozície geológie Slovenska v múzeu.

Ďakujem nálezcovi za ich ochotu, s akou šli so mnou na lokalitu a prof. K. Silnickému za odovzdanie fosílie na určenie a publikovanie.

Popis náleziska.

Fosilné zvyšky vrchnej časti lebky nosorožca srstnatého, boli nájdené za nízkeho stavu vody v riečišti Váhu medzi cestným a železničným mostom. Miesto nálezu je vzdialené cca tisíc metrov smerom toku Váhu od mosta hradskej vedúcej zo Šali do Nitry. Nachádza sa na konci pravého brehu ostrovčeka, predstavujúceho jednu z troch štrkových lavíc na tomto úseku Váhu. Lebku našli v piesčitej hline žltohnedej farby.

Okolité územie je tvorené holocénnymi náplavami rieky Váhu, ktorý v poslednej časti svojho dolného toku prebieha pozdĺž východného okraja pleistocénnej priehlbne a pri Šali vstupuje do vrchnopliocénnej oblasti. Holocénne náplavy dosahujú mocnosť priemerne 10—15 m. Sú to hliny, piesčité hliny, hlinené piesky, piesky a štrkopiesky. V podloží týchto sedimentov je vrchnopliocénne súvrstvie tvorené vrstvami ílov, ílovitých pieskov a pieskov so stmelými vápnitými polohami, prípadne s tenšími polohami pieskovecov.

RHINOCEROTIDAE — DICERORHININAE
COELODONTA BRONN 1831. (TICORHINUS BRANDT, 1849)

Coelodonta antiquitatis BLUMENBACH

Materiál: lokalita Šala n/Váhu. Čiastočne poškodená vrchná časť kostry lebky, tmavohnedej až čiernej farby.

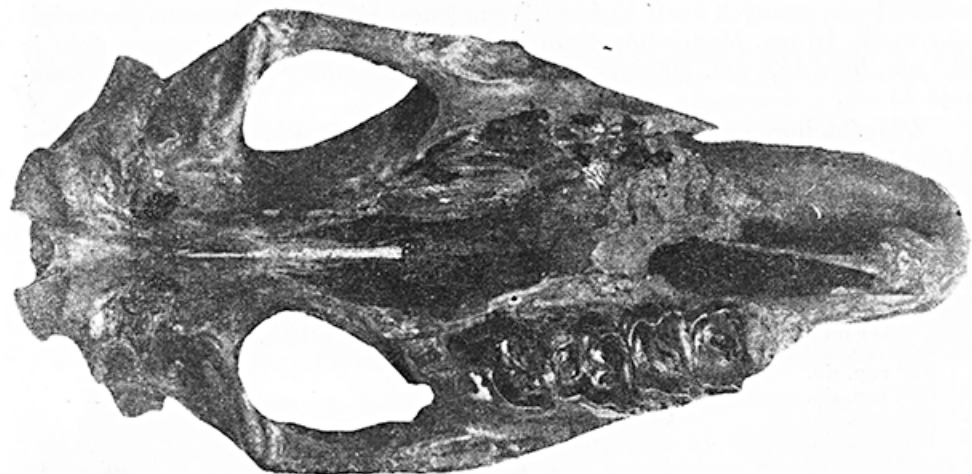
Popis materiálu: Vrchná časť kostry lebky fosilného nosorožca z holocénnych sedimentov Váhu v Šali je čiastočne poškodená. Nezachovali sa niektoré partie maxilárnych kostí s pravým radom zubov s processus palatinus maxillae. Z ľavého radu zubov chýbajú PM¹, PM² a PM³. Ulomili sa následkom transportácie. Celková dĺžka zachovanej vrchnej časti kostry lebky meraná vo vzdialenosti od tylného kĺbového hrbolu k hrotu medzičelusti dosahuje 74,4 cm. Vzdialenosť od vonkajšieho tylného hrbolu k špičke nosa je 70,5 cm. Dĺžka ľavého radu zubov dosahuje cca 39,5 cm. Výška od spodného okraja hornej čelusti (meraná pri M²) k výčnelku čelnej kosti je 25,7 cm. Maximálna šírka, meraná vo vzdia-

Pohľad z boku na vrchnú časť kostry lebky *C. antiquitatis* Blumenbach zo Šali

Pohľad z vrchu

Pohľad zo spodu

Pohľad zo zadu

lenosti najvypuklejších bodov jarmových kostí, dosahuje 34 cm, meraná vo vzdialenosti ich horných okrajov je 26,7 cm. Maximálna šírka čelných kostí meria 31 cm, nosných kostí 15,4 cm. Vzdialenosť od oboch processus paroccipitalis meria 18 cm. Maximálna šírka lebky meraná v kaudálnej norme dolu je 26,3 cm, hore 14,1 cm. Maximálna výška lebky meraná v tej istej norme dosahuje 23 cm.

Z ľavého horného radu zubov sa zachovali len PM³, PM⁴, M¹ a M². Sú veľmi skúšané. Druhý a tretí molár má poškodenú sklovinu na vonkajšej strane. Priemerná hrúbka skloviny sa pohybuje u molárov okolo 2,8 mm. Meral som aj maximálne šírky a dĺžky jednotlivých premolárov a molárov na ich mesiálnej, distálnej, labiálnej a linguálnej strane. Najväčšie rozmery vykazuje PM⁴ a M¹ sup. sin. Kvôli prehľadu uvádzam tabuľku s metrickými údajmi v mm.

Dentes	mes.	dist.	lab.	ling.
PM ³ sup. sin.	—	—	—	—
PM ² sup. sin.	—	—	—	—
PM ³ sup. sin.	56,6	40	39,5	36,6
PM ⁴ sup. sin.	59,8	44,3	44,4	42,8
M ¹ sup. sin.	52,4	37	57,6	52,4
M ² sup. sin.	43,8	—	53,2	40,4
M ³ sup. sin.	—	—	—	—

ZÁVER

Pôvod Dicerorhininae musíme hľadať niekde v spodnom miocéne. Hoci tieto formy vykazujú celú radu primitívnych znakov, ich moláry sú už komplikované. Veľký význam mali už v pliocéne a svojimi konečnými formami — *Coelodonta antiquitatis* Blumenbach a Rh. Mercki JÄG. — žili v európsko-aziatskej lesnej a stepnej oblasti až do konca pleistocénu.

Náš nález v holocénnych náplavoch Váhu v Šali svedčí o jeho druhotnej lokalite. Pôvodné nálezisko treba hľadať v severnejších častiach toku Váhu, kde sa zachovali pleistocénne terasy, z ktorých mohli byť fosilné zvyšky nosorožca vyplavené a zanesené do holocénneho riečišťa.

Na základe štúdia a porovnávania uvedených metrických údajov s jednotlivými európskymi nálezmi fosilných Dicerorhininae môžeme usúdiť, že nález pleistocénneho nosorožca v Šali patrí druhu *Coelodonta antiquitatis* BLUMENBACH. Pravdepodobne bol vyplavený z würmských sedimentov severnejšieho toku Váhu.

LITERATÚRA

- BRODÁNI V., DROBÁŇ V., 1958: Geologický výskum podložia riečnych stupňov Váhovca, Štrkovec a Šala pre investičný projekt. Rukopisná správa Geologický prieskum, n. p. Turčianske Teplice, Ústav stavebnej geológie Žilina. Geofond Bratislava.
- DLABAČ M., 1960: Poznámky ke vzťahu medzi tvarem povrchu a geologickou stavbou Podunajské nížiny. Geologické práce, zošit 59. Bratislava.
- FREUDENBERG W., 1914: Die Säugetiere des älteren Quartärs von Mitteleuropa. Geologische und Paläontologische Abhandlungen. Neue Folge, Band 12. Heft 4/5. Jena.
- KRETZOI M., 1942: Bemerkungen zum System der Nashorn-Gattungen. Földtani közlöny, 4—12. Budapest.
- NOWAK J., PANOW E., TOKARSKI J., SZAFER W., STACH J., 1930: The second woolly Rhinoceros (*Coelodonta antiquitatis* Blum.) from Starunia, Poland. (Geology, Mineralogy, Flora and Fauna). Bulletin international de l'Académie Polonaise des sciences et des Lettres. Série B: Sciences naturelles. N° supplémentaire. Cracovie.
- OSBORN H. F., 1900: Phylogeny of the Rhinoceroses of Europe. Bull. Amer. Mus. Nat. Hist. 13.
- OSBORN H. F., 1898: The Extinct Rhinoceroses. Memoirs of the Amer. Mus. of Nat. Hist. Vol. I, Part III.
- 1958: Mammifères évolution. Traité de paléontologie. Tome VI. Vol. 2, Paris.
- TOULA F., 1902: Das Nashorn von Hundsheim. Abhandlungen der K. k. geologischen Reichsanstalt. Band XIX, Heft 1. Wien.